

Látogatás

Mátyás királyunk dajkájánál.

Ki volt a rejtélyes Elisabetta, akinek elhanyagolt sírjával senki sem törődik?

Róma, február hó.

(Az Uj Magyarország munkatársától.)
Róma félezernél is több temploma közül semmi különös szépséggel vagy érdekességgel sem válik ki ez a settecento-homlokzatú Chiesa di Santa Croce e S. Bonaventura dei Lucchesi, amely előtt most állodagok a langyosodó déli napsütésben. Hosszú neve semmi Baedeker-nevezetességet nem ígér az átlag-turista számára, legfeljebb a környék őslakói tudják, hogy a délutáni litániát itt éneklék a barátok legszebben az egész negyedben s így ennek a szertartásnak, nyáron öt után, télen négy óra körül, mindig akad néhány sor buzgó hallgatója a homályos oszlopok között. Egyébként csend és elhagyatottság üli meg az egész vidéket, a híres Trevi-forráshoz ballagó szűk kis utcaközpöket, ahol most mutatóba se bukkan fel idegen, hogy babonás soldóját bedobja az Acqua Vergine harsogó vizébe, a lyukas pléhskatulyákkal kihalászásra lesben álló utcakölykök öröme, ahogy ezt annyiszor láttam... A Trevi-téren is áll egy kevésbé ismert templomcska, a barokk Szent Vince és Anasztázus-chiesa, de hát ez több nevezetességről is regélhet annak, aki érti ezeknek a vásott római köveknek a beszédét. Mazzarin, a híres bíbornok restauráltatta (a címer alatt rejlő nő-fej állítólag nem szenté, hanem a kardinális unokahugáé, Maria Mancinié, XIV. Lajos nagy szerelméé!) s egészen XIII. Leóig alsó kriptájában helyezték el a pápák bebalzsamozott szívét, mert a pápai Rómában ez a templom volt a Quirinál plébániája.

A Chiesa dei Lucchesi multja-értéke jóval szerényebb, szakértőknek se mond sokat, hogy tetőfestményei Coli és Gherarditól, restaurálása Mattia de Rossitól származik: a római barokknak ez utóbbi képviselője akár a corsói Napoleon-palotában, akár a San Francesco a Ripa-templom frontjában hasonlíthatatlanul különbet alkotott.

És mégis: minden magyar rómajárónak el kellene jönnie ebbe a Via dei Lucchesi-i templomba, mert kriptájában Mátyás királyunk dajkája pihen, az a bizonyos Elisabetta, akinek olasz tejével együtt egész történelmünkre oly jellegzetes bélyeget nyomó olasz-rajongását is szívta magába a magyar reneszánszt megteremtő uralkodó — így valahogy többről, nagyobból van itt szó, mint egyszerű kuriózumról, vagy futó kegyelet-lerovásról, ha megállunk egy percre a sír s a misztérium felett: ki is volt ez az itt alvó asszony, aki talán tudatán, akaratán kívül is befolyásolta históriánkat?

Fehér márványlap a Szent Miklós freskó alatt

Régimódi húzós csengővel kell felvernem a templomhoz tartozó S. Maria della Riparatrice apácakolostor csöndjét, hogy a kriptába bejuthassak, mert magából a templomból nem vezet lejárát a síremlékhez. Kétfátylas apáca pillant ki a hörgurutos harangocska szavára a tenyérsnyí ajtórésen s mint már bejelentett vendéget, bekísér a kolostorudvarra, ahol minden az elmulás és világból kirekesztettség mélabúja borong a megállott időtől sűrű zárdafuvalat, ami ezekben az ódon római clausurás-házakban az utcáról jövőnek szinte a lélegzetét is elfojtja. Néhány leander zöldül a kopár cortile közepén s közöttük már fel is fedezem a felemelhető csapóajtót, a festetlen fadestkát, amely a kriptalejáratot jelzi.

Eléggyé nyaktörő vállalkozás a durva, magas kölépcsőkön lebukdácsolni, koromsötétben, mert villany, persze, itt még felfedezetlen fogalom s a kísérő nővér kezében ide-oda repdes a légvónattól a gyufaszálnyi gyertya. Lent, a nyomasztón alacsony, bolthajtásos, jobbról-balról két-két oszlopos kápolnaüregben is nyirkos, jeges katakombahangulat fogad s a szem csak lassan agnoszkálja az ókezesztény altemplomok szokásos freskónyomait köröskörül, szürkés-kék, vörhenyes sárgászöld foltokat-sávokat a gyérfényű falon. Egyik jobboldali pilléren bontakozik csak ki értelmesebb figura: Szent Miklós püspök szakállas alakja, jobbkezeben könyvet, baljában püspökbotot tartva, mint a templom patrónusa, akiről az első, XII. századbéli chiesát is elnevezték, mert tudni kell, hogy ezt a mai Santa Croce dei Lucchesi védszentje után, eredetien Chiesa San Nicola de Portius-nak hívták.

A síremlék a freskó alatt, a mészköbe

Megvédem Elisabettát...

Ennyi a látható valóság, amely alatt és mögött megindul a képzelet játéka: a találgatás.

A sír s a síró külsőségeiből nem nehéz a kriptá multjára következtetni: hogy tudniillik az emléklap eredetien más-hol lehetett s csak későbbben falazták mai helyére, miután a boltot egyre inkább ellepte, beöltötte a föld, ahogy nézem, méternél is magasabban máig. Valószínű az is, hogy a mindössze vagy negyvenöt-huszonkét centiméteres lap csak töredéke, maradványa valamilyen nagyobb, díszesebb síremléknek, hiszen abban a korban — a szarkofág-kultusz tetején — nem igen érte volna be ilyen szerény kompozícióval egy ennyire megbecsült anya szobrász-fiát!

Ezeket a feltevéseket az a két-három Róma-buyár, aki a kérdéssel idáig foglalkozott (Fraknoi Vilmos püspök, a római Magyar Történelmi Intézet megalapítója, aki a „Századok“-ban, 1908-ban, írt tanulmányt ittjártáról, mikor még a San Nicola nevű templomot restaurálás előtt siralmas állapotban találta; Eduarde de Alencon, egy félig spanyol, félig francia kapucinus-páter, aki Róma kapucinus-klostromjairól írandó művének anyaggyűjtése közben, véletlenül bukkant az érdekességre; végül egy ma is Rómában élő magyar levéltári kutató, Florio Bánfi dr., aki vagy tizenöt éve, a pesti sajtóban is cikkezett, a fenti kapucinustól legelőször személyesen hallott régészeti történelmi nevezetességről), egyhangúan elfogadják és megerősítik, a lényegben azonban már nem tudnak megegyezni.

Ki volt tulajdonképpen Elisabetta? Magyar nő, aki Itáliába jött meghalni, olasz nő, aki fiatalkorában Magyarországon járt?

Fraknoi püspök és Alencon páter előbbire következtetnek, még pedig a magyaros Elisabetta névből kiindulva.

En inkább Bánfi érvelését fogadom el, hogy t. i. a név nem mond semmit, mert tény, hogy Magyarországi Szent Erzsébet kultuszával együtt az Elisabetta elnevezés ekkor már annyira elterjedt, meghonosodott egész Itáliában, hogy akár két tucat római cinquecento-Elisabettát is lehetne hirtelen felsorolni. A magyar levéltári tudós abban is kételkedik, hogy a fiú, András szobrász, ugyancsak magyar lenne, ahogy ezt a két fenti pap állítja. Ezt a tételt is elfogadom, hiszen magam is mindig azt láttam, hogy a külföldi művészek, a kor szokása szerint, sosem mulasztják el nevük mellett származásukat is feltüntetni, ez esetben Andreas d'Ungheriát írva, már csak megkülönböztetésül és a XV. század végén Rómában működő számos Andreas szob-

vájva rejlik.

A sárga gyertyalángnál sápadtfehéren rémlik elém a négyszögű márványlap, primitívvesésű hat betűsorával:

Elisabetae. Nutric. Ma.
Thiae. Reg. Ugro. Fil. Ob.
Fidem. Domest. Curae. An-
Drea. Statuarius. B. M. F.
V. A. LV. Heic. Subes I.
Habitura. Requitem.

Az elmosódott szöveg természetesen, rövidítés s szokatlan ortográfiája mellett is azonnal ki tudom egészíteni, gimnáziumi latin tudományomat nemis túlságosan megerőltetve:

Elisabetae, nutrici Mathiae, regis Ungarorum, filius ob fidem domesticae curae Andreas statuarius benemerenti fecit. Vivit annos LV. Heic subest habitura requitem. (Erzsébetnek, Mátyás magyar király dajkájának, aki a családi otthon há gondozásában érdemesült, készítette fia, András szobrász. Élt 55 évet. Itt találja nyugalmát.)

rásztól.

Florio Bánfi regényes magyarázatát azonban arra nézve: hogy került az olasz nő a Hunyadi-családba, — nehéz lenne aláírni, sőt az újabb adatok ezt a feltevést határozottan meg is cáfolják.

Hunyadi János ő szerinte délcég nőhódító ifjú létére, az Örök Város májusában, mikor Zsigmond király kíséretében Rómában járt, szerelmi kalandba keveredett a persze szép és persze fiatal Elisabettával s egyszerűen lóra kapva a csábító leányszót: elszöktette őt Magyarországra! Mikor a római tüzek kiégették, nem akarta őt a bizonytalan sorsnak kiténni s dajkául fogadta fel fia mellé; így lett a szerelmi hősnőből Mátyás szoptatója.

De hogy talált vissza Elisabetta a végén mégis Rómába? A magyar polihisztor ez se hozza zavarba: egyszerűen úgy, hogy a Hunyadiak bukása után a szükség hazavitte őt...

Nem könnyű vagy ötszáz év után egy nő jóhíret és becsületét megvédeni, az igaz, de van egy történelmi tény, ami mégis megengedi ezt: hogy tudniillik az Elisabetta-üggyel gyanúsított Hunyadi János sose volt Rómában!

Járt ugyan Itáliában a felsőolaszországi condottierektől tanulni a hadművészetet — sőt később sikerrel alkalmazta is ezt otthon! Rómáig azonban sohasem jutott, ahogy Mátyás sem fordult meg itt soha, amint ezt sokan — talán a Via del Pellegrino — sarokpalotán díszlett Mathias Corvinus lovasképről Mantegna nagy freskójáról — gondolják és állítják.

Zsigmond király — ahogy ezt a Szent Péter-templom középső bronzkapuján a görög Filaretos egy reliefje is megörökíti — valóban 1433 májusában koronáztatta meg magát a San Pietróban IV. Jenő pápa kezétől német-római császárrá, kíséretében azonban nem szelést Hunyadi János s így nem is lovagolhatott a Via Flaminián, ahol a végzetes találkozás állítólag történt...

Olyan nehéz elképzelni, hogy a Hunyadiak egyszerűen elhozták Rómából — talán ajánlás vagy követett ismeretség révén — Elisabettát, hiszen a római, rómakörnyéki dajkák ma is legendás-hírűek s a magyar kapcsolatok már Mátyás születésekor is fennálltak Itáliával, annyira mindenestre, hogy egy szoptató dajkára fusson belőlük...

Mert a puritán sír mélyén a legszínesebb fantáziával sem sejthet szerelmi titkot, tilos kalandot az elgondolkozó. A „Donna“ címzés se igen illetheti az alatta porló asszonyt, ahogy fentnevezett krónikása díszíti fel őt ezzel a csak nemesek-

nek kijáró megszólítással. Ugy érzem csak Elisabetta volt ő, egyszerű, jóságos asszony, áldozatosan hű és gyermekimádó, amilyen száz és száz jár ma is sírja felett a római utcákon.

De Korvin Mátyást táplálta s ezért úgy hajlok meg búcsúzóul emlékkőve felett, mintha királyné lett volna.

Megyery Ella